

23.65x31.25	1/2	עמוד 18	מקור ראשון - שבת	05/2022	81539481-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

עורך שמואל פאוסט

ספריים

18

דברי הימים

דברים בענייני מדינה, ציונות

וגאולה נישאו במשך עשרות שנים

על ידי ראשי ישיבת הר עציון והם

מתגלים כרלוונטיים בכל שנה

ותחזינה עינינו

במשך ארבעים שנה נשאו ראשי ישיבת הר עציון דברים בהקשרי מדינת ישראל. בעוד שהרב עמיטל התבונן בתנ"ך כדי למצוא פשר תורני להקמת המדינה, הרב ליכטנשטיין הביט בתופעה דרך משקפי ההלכה / איתמר אלדר /

העצמאות והשיבה לירושלים, הוא יכול להיעזר בדברי חז"ל, בדברים מתורת הסוד, בפסקאות מכת" בי הראי"ה קוק ועוד.

מקור ההשראה העיקרי של הרב עמיטל, כפי שעולה מעשרות השיחות שנתן, הוא התנ"ך, על נבואות הגאולה הפזורות בו ומזמורי תהילים: "עלינו להקדיש זמן לקריאת פרקי תנ"ך ומזמורי תהילים, לפחות כזמן שאנו מקרישים לקריאה בעיי" תון. עלינו להתבונן בנבואות ובפסוקים ולחפש את משמעותם של המאורעות, ובכך נרים את קרן המ" שיח". נבואות הגאולה של ישעיה, יחזקאל ובעיקר נבואות חגי וזכריה - היוו כולן השראה לשיחותיו, תוך שהוא רואה במציאות העכשווית התגשמות חלקית או מלאה של אותם חזיונות גאולה: "ועכשיו נתבונן במציאות, האין זה מה שמתרחש לנגד עיינינו? עם שהנוראות הם חלקו, אשר מלכים בזו את ארצו, שב אל ארצו"; "איך אפשר לטייל בארץ ולראותה נבנית ופורחת ולא להרגיש כי חפץ ה' בכ". בשולי הדברים אעיר שיש מקום להניח כי שיחות אלו הן שדרבנו והיוו תשתית לתנועת התחדשות התנ"ך שהתחוללה על ידי ראשוני תלמידי הישיבה, זו המבקשת להתהלך בארץ עם תנ"ך פתוח ולראות הן את התגשמות החזון והן את סיפורי המ" קרא קמים ושבים לתחייה דרך נופי הארץ ואתריה. הרב עמיטל, שחווה את מוראות השואה ואיבד

לפני שנים עברנו, זוג צעיר עם שני ילדים קטנטנים, למושב יונתן ברמת הגולן. בשנה הראשונה, בטקס המעבר מיום הזיכרון ליום העצמאות, התנהל הטקס כמיטב המסורת: הנפת הרגל לראש התורן, פרקי שירה, מצגת על מדינת ישראל וכל פלאיה. כסופו של הטקס, הדובדבן שבקצפת, עלו ילדי הגנים ושרו "חי חי חי, כן אני עוד חי, זה השיר שסבא שר אתמול לאבא והיום אני". לפתע מצאתי את עצמי, בחור צעיר, צבר, ישראלי, מזיל דמעה. שאלתי עצמי, לרמעה זו מה עושה? התשובה המלאה לשאלתי מצויה בספר חדש המכנס את שיחותיהם של ראשי הישיבה - הרב יהודה עמיטל והרב אהרן ליכטנשטיין זכרם לברכה - שני תנו בימי העצמאות ובימי ירושלים. מי שמצמח בישיבה יודע ששיחות אלו, בעיתן, לא היו רק בבחינת עיי" סוק בענייני דיומא, כי אם אירוע מכונן, שבהרבה מן המקרים - בעיקר אצל הרב עמיטל, הן בשל אופיו והן בשל הרקע הביוגרפי שלו - לווה בפאתוס נבואי, לא פעם בהשתנות וקול חנוק מרמעות, ושגב מרומם. ראשית יש לציין לשבח את עבודת הליקוט, העריכה וההנגשה, שמביאה בפנינו שיחות רבות של ראשי הישיבה, שנאמרו בישיבה במשך עשרות שנים (תשל"ג - תשע"ב), בעיקר בימי העצמאות וירושלים, ובמועדים נוספים הקשורים לכינון המדינה, וכן במלאת 40 שנה לעליית הרב עמיטל ארצה. העורך המסור, קלמן נוימן, צירף לספר גם שיחות מיוחדות שנמסרו על ידי ראשי הישיבה ביחס לציונות ולתפיסת המדינה.

נראה שמעבר ליסוד הנוסטלגי שבוודאי ילווה את בוגרי הישיבה שיקראו בספר זה, ולפתיחת השער להתבוננות על הימים המיוחדים הללו בעבור כל קורא, הרי שיש כאן חומר משמעותי למחקר על תפיסותיהם הלאומיות-מוסריות של ראשי הישיבה והתמורה שעברו ברבות השנים ולאור אירועים שהתגשו ובאו בתולדות המדינה. יסוד מוסד, הן בדברי הרב עמיטל והן בדברי הרב ליכטנשטיין, הוא הצורך להיות קשוב למציאות, להתרחשות, ולעריכתן את הכרתך ותפיסתך. כפי שציין הרב עמיטל באחת משיחותיו: "שירו לה' שיר חדש - כל יום והשיר המיוחד לו... השיר שאנו שרים ביום העצמאות תשל"ד, איננו השיר ששרנו בשנת תש"ח, ואף איננו השיר ששרנו בתשל"ג".

קידוש השם לאחר השואה

התבוננות במקורות ההשראה של כל הוגה בכואו לנתח, להתבונן ולהבין תופעה כלשהי, מלמדת כש לעצמה על תפיסתו את התופעה. בענייננו, כאשר רב מבקש לפענח באופן רוחני את תופעת

בשובך לציון
שיחות הרב יהודה עמיטל והרב אהרן ליכטנשטיין ליום העצמאות וליום ירושלים
עורך: קלמן נוימן, ידיעות ספרים, תשפ"ב, 424 עמ'

עולם בנוי, חרב ובנוי

נראה שהצירוף של נבואות התנ"ך ומזמורי תהילים, וההכרה הגדולה בשינוי לטובה שחל עם הקמת המדינה בגורלו של העם היהודי, עיצבו את התייחסותו של הרב לאלו שמסביבות שונות סיר" בו או התקשו לקבל את יום העצמאות כיום שיש להודות בו ולראות את החסד וההתגלות האלווקיים. הוא אף ראה את עצמו באופן אישי כמחויב לשאת את הבשורה הזו: "מרגיש אני שקריאת הנביא, מי בכס הנשאר, מופנית אליי באופן אישי, אני שעומד כאן מול ציבור של צעירים".

אפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד. הרב ליכטנשטיין והרב עמיטל צילום: מנחם שטיין

הרב איתמר אלדר הוא ראש בית המדרש בישיבת אורות שאול תל אביב

23.81x25.67	2/2	עמוד 19	שבת - מקור ראשון	05/2022	81539482-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

חגיגת יום ירושלים בישיבת הר עציון, 2009 צילום: גרשון אלינסון, פלאש 90

לובודקה, מקורות ההשראה לבית מדרשו של הרב, "בענייני של 'אם תרצו' קיים פער משמעותי - הפער בין מורי ורבי שדיבר על רובא דרובא שנמצא אצל הקב"ה, לבין הציונות". הרב ליכטנשטיין סבר שתורבנה זו מטילה אחריות אישית על כל אחד להיות פעיל ושותף, ולמסור את נפשו למען הגשמת הפורטנציאל הגלום בהקמת המדינה.

הרגש השני הוא על הצדדים המוסריים והחברתיים של החזון הלאומי. ושוב מתוך יניקת השראה מסוגיה הלכתית - שנת היובל ושיטת הרמב"ם כי שלושת מצוותיה מעכבות זו את זו. מכאן סבר הרב כי שלושת המרכיבים המכוננים את מדינתנו, שהם: המלכת מלכות שמיים; צדק חברתי ושוויון אמיתי; והיאחזות בארץ - חיוניים וקשורים זה בזה. בדברים אלו היה גם מסר פוליטי מובהק על חלוקת המשאבים, ועל מה נלחמים כדי להביא לגאולה השלמה.

ידועים דברי חז"ל: "מנין שאפילו שיחת תלמידי די חכמים צריכה לימוד, שנאמר 'ועלהו לא יבול' (סוכה כא ע"ב). אמנם בפשטות הגמרא מדברת על שיחת חולין, וכאן עוסקים אנו בשיחות של קודש, אך את סיום האמירה אבקש לדרוש לענייננו. שיחוריהם של רבותינו יצאו מעומק הלב, במלוא הרגש והקיומיות, בשילוב הגות וחזון גדולים ופרספקטיבה היסטורית רחבה, לצד זיקה עמוקה למקורות ישראל הקדומים, ובעיקר עם הקשבה כנה וצנועה לדבר ה' המתגלה בכל יום ובכל שנה מחדש. כך הפכו השיחות הללו, שנשמעו לאורך 40 שנה, לחידושות ורלוונטיות בכל שנה מחדש, מעניקות מזור לכאבים ומונעות שביעות עצמית יתרה, מולידות שמחה ורוממות רוח לצד מבט נוקב ובדיקה עצמית. צריך רק לעצום את העיניים ולדמיין את רבותינו, נז, מי עם מבט נוקב ואמת צרופה ומי בעין דומעת ולב נרגש, ולחוש כי הדברים נאמרים כאן ועכשיו, כאילו ראו הם בעיניהם את המתרחש מול עינינו כעת, בבחינת "ועלהו לא יבול".

תחות במושגים הלכתיים שדרכם ביקש הרב לנתח את ענייני היום: סוגיית "קדושה ראשונה קידושה לשעתה ולעתיד לבוא": הגדרות של קדושת המקום וקדושת מחיצות; "ירושלים לא נתחלקה לשבטים"; מצוות התלויות בארץ; "היתר הבמות" ועוד. דרך סוגיות אלה נוגע הרב ליכטנשטיין בלב ליבן של שאלות ימינו.

גם הרב ליכטנשטיין מתייחס לפלא הקמת המדינה ולשינוי הדרמטי במצבם של היהודים לפני הקמתה ולאחריה, שיש הרבה מה להודות עליו כש"ל לעצמו. אולם בעזרת מושגים שטבע רבו הגרי"ד, "גורל וייעוד", הוא מבקש להדגיש כי פלא זה מתייחס לברית הגורל של עם ישראל, והוא רק השלב הראשון. הוא איננו מתכחש לכך שייכתן שהציונות מבית מדרשו של הרצל יצאה לדרך מתוך תודעת הגורל, אולם משוכנע שאף בליבם פעמה תחושת הגשמה של חזון נבואי ייעודי.

ביחס להקמת המדינה מבקש הרב ליכטנשטיין להחדד שני דגשים: הראשון, נטילת גורלו של עמנו בידינו, והיות האדם והעם פעילים ויוזמים בעיצוב גורלם. בשיחה מופלאה בפתיחתה של שנת החמישים למדינת ישראל, קובע הרב - בהשראת שיטת הרמב"ן ביחס ליובל, הרואה ביוזמה האנושית חלק מהותי בכינונו: "רק אם קיימת נכונות ומסירות נפש אמיתית להיות מן העולים בהר, נזכה ל'במשוך היובל'. היובל לא יגיע מעצמו, הוא טעון השקעה, התמסרות ציבורית ולאומית ומסירות נפש אישית". במקום אחר מבדיל הרב את עצמו מרבו, הרב יצחק הוטנר, שסבר שיכולתו של האדם להשפיע על המציאות היא מוגבלת ביותר, ועל כן חלומר-תינו צריכים להצטמצם לשאיפה הפשוטה לעשות את רצון ה'. מול זאת אומר הרב באומץ כי הציונות מבית מדרשו של הרצל - ציונות של "אם תרצו אין זו אגדה" - טרפה את קלפיה של תפיסה זו. על אף הזיקה בין תורתנו לתורה שנלמדה בוולוז'ין ובס-

מסיבה זו הדגיש הרב את נבואת חגי וזכריה מימי בית שני, שנועדו לחזק את העם להאמין בגאולה המתרחשת לנגד עיניהם, גם אם איננה מלאת הוד והדר וקדושה כמו בימי בית ראשון. הניבואה המצוטטת ביותר אצלו לצד נבואת ישעיהו, "נכון יהיה הר בית ה'", היא נבואת זכריה: "עד ישובו זקנים וזקנות פרחבות ירושלם ואיש משענתו בידו מרב ימים. ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחבתיה". ילדים משחקים ברחובות, ובוודאי ילדים השרים "חי חי חי", הם ביטוי מובהק של התיגשמות חזון הנביאים.

כך גם ביחס למיזאשים ומדוכאים נוכח אירועים קשים, דוגמת מלחמת יום כיפור ושנים של התקפות טרור. לא פעם הרעים בקול את דברי זכריה "מי בן ליום קטנות"; או דברי חגי "מי בכס הנשאר". הוא חש עצמו כמי שראה עולם בנוי, עולם הרב ואחריו שוב עולם בנוי, בבחינת "אני הגבר ראה עני בשבט עברתי"; כמחויב להביא את הפרספקטיבה הזו לתימלודיו הצעירים, לציבור הישראלי הצבר, שנולד לתוך מציאות של חירות ואיננו יודע להכיר תודה, או לחילופין מתיימש מקשיים בדרך, וכפי שאמר: "אלה דברים גדולים, שיש צורך במבט היסטורי כדי לדעת ולהכיר את גדולתם".

לצד דברים אלה ראוי לציין שהרב ידע מחד להכיר תודה עצומה ולהבין את גודל הפלא, אך מאידך הדברים לא מנעו ממנו להמשיך לשאוף אל החזון הגדול של מלכות ישראל, כפי שעולה מדבריו הבאים: "חזוננו איננו חזון של מדינה חילונית, לא של מדינה עצמאית בלבד, ואף לא של מדינת חירות ושלוש. 'רצוננו לראות את מלכנו', 'הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא' - זהו החזון". מקוצר היריעה לא אוכל להתייחס לתפיסתו של הרב ביחס למשיחיות המלווה את הפאתוס הציוני-דתי מבית מדרשו של הרא"ה קוק. אעיר רק כי נדמה שתפיסתו עברה תמורה במהלך השנים, אך לעניות דעתי לא בטלה תודעתו המשיחית, גם כשהתודע לסכנות האורכות לזיהוי המפעל הציוני כתופעה משיחית.

גורלנו גם בידינו

התבוננות בשיחותיו של הרב ליכטנשטיין ראויה אף היא להתחיל בבירור מקורות ההשראה שלו. נראה שכאן תועיל לנו השיחה שמסר הרב על יחסו של הגרי"ד סולובייצ'יק, רבו וחמיו, לציונות. במה"ל השיחה הוא עומד על ההבחנה בין דודו של הרב סולובייצ'יק - הגרי"ז - שהיה ממתנגדי הציונות, לרב עצמו. בעוד שלדעת הגרי"ז, "הציונות, שאינה קטגוריה הלכתית, הייתה לגביו 'מוחוץ לתחום'", הרי שלדעת הגרי"ד "יש להלכה מה לומר ומה להשליט הן בחדר המיטות, הן בפורום הפוליטי". אינני בטוח שהרב ליכטנשטיין מאמץ את תפיסתו של הגרי"ד במלואה, ולפחות בכל שיחוריה המובאות בספר נראה שהדברים אינם נאמרים במפורש. אולם נדמה כי הוא מהלך באותו הנתב. במילים אחרות, אם הרב עמיטל התבונן בנבואות התנ"ך ובמומורי התהלים על מנת להבין את פשרה התורנית של הקמת המדינה, הרי שהרב ליכטנשטיין מתבונן בה בעיקר, אם כי לא רק, דרך משקפיה של ההלכה ודרך קטגוריות הלכתיות שנקבעו בתחומים מקבילים, כגון ימים טובים אחרים. שיחות רבות פר-